

ფული დავალუტა

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

ფული - ეს არის გადახდის, გაცვლის, დაგროვებისა და ღირებულების საზომი საშუალება. დღევანდელ დღეს ფულის ფუნქციას ბანკნოტები, მონეტები და ელექტრონული გადახდის საშუალებები (მაგალითად, საგადახდო ბარათები) ასრულებენ, თუმცა, ისტორიის მანძილზე ფულმა არაერთხელ იცვალა ფორმა.

მცირე ექსკურსია ფულისა და ვალუტის სამყაროში

უძველეს დროში, მონეტარული სისტემის შემოღებამდე, ადამიანები ერთმანეთს ჩუქნიდნენ, სესხად აძლევდნენ ან პირდაპირ ერთმანეთში ცვლიდნენ სხვადასხვა საქონელს, როგორცაა ხორცი, იარაღი, ხორბალი, და ა.შ. საქონელგაცვლას „ბარტერი“ ეწოდება. იმ სისტემებს, რომლებიც გაცვლის პრინციპზე იყო აგებული, თავისი უარყოფითი მხარეები ჰქონდა. მაგ.: იმ საქონელზე, რომელსაც ადამიანები სთავაზობდნენ ერთმანეთს, შეიძლება ყოველთვის არ ყოფილიყო მოთხოვნა, რა შემთხვევაშიც გარიგება ვერ შედგებოდა. ამასთან, რთული იყო ამა თუ იმ საქონლის ღირებულებაზე შეთანხმება და საქონელგაცვლას ხშირად დიდი დროც მიჰქონდა.

დროის გასვლასთან ერთად, ნელ-ნელა გაჩნდა სასაქონლო ფული. ადამიანებმა დაიწყეს სხვადასხვა ადვილად გაცვლადი

ნივთების - როგორცაა იარაღი, ნიჟარები, ქვები, ძვლები, მარილი და ა.შ. - გადახდის საშუალებად გამოყენება, რამაც საქონელგაცვლა გაცილებით გაამარტივა და დააჩქარა. თუმცა, სასაქონლო ფულის ერთეულების ღირებულება კვლავაც შეთანხმების საგანი იყო. პირველი მონეტები ძვ. წ.

დაახლოებით 600 წელს ლიდიაში (თანამედროვე თურქეთი) მოიჭრა. მონეტები ძვირფასი ლითონებისგან მზადდებოდა, როგორცაა ოქრო და ვერცხლი და მათ განსაზღვრული, კონკრეტული ღირებულებაც ჰქონდა. მონეტების შემოღებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი საერთაშორისო ვაჭრობის გაფართოებას. ანტიკურ სამყაროში მონეტები ფულის საჭრელ სპეციალურ საწარმოებში - ზარაფხანებში იჭრებოდა, ქვეყნის მმართველებისთვის კი ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას საკუთარი მონეტების გაყალბებისგან დაცვა წარმოადგენდა.

მონეტები მძიმე, გადასაადგილებლად რთული და მძარცველებისთვის ხელსაყრელი სამიზნე იყო. ამას გარდა, სირთულეს წარმოადგენდა ძვირფასი ლითონების იმ რაოდენობით მოძიება, რაც მონეტების საკმარისი რაოდენობის დამზადებისთვის იყო საჭირო. არსებული გამოწვევების საპასუხოდ, საუკუნეების გასვლასთან ერთად, ნელ-ნელა განვითარდა ქაღალდის ფული. საინტერესოა, რომ პირველი ქაღალდის

ფული (ისევე, როგორც თვითონ ქალაქი) ჩინეთში გაჩნდა, ევროპაში კი ქალაქის ფულის გამოყენება 6 საუკუნის შემდეგ, ჩვ. წ. 1661 წელს, შვედეთში დაიწყო.

თანამედროვე ფული და ვალუტა

დღევანდელ დღეს ქვეყნების უმრავლესობას საკუთარი ფული აქვს, რომელიც განსაზღვრულ ტერიტორიაზე კანონიერი გადახდის საშუალებას წარმოადგენს. ფულად ერთეულს, რომელიც კონკრეტულ ქვეყანაში ან კონკრეტულ ტერიტორიაზე გამოიყენება, ვალუტას უწოდებენ. მაგ. საქართველოში ოფიციალური ვალუტა ლარია, თურქეთში - ლირა, ევროზონის 19 ქვეყანაში კი - ევრო.

ყველა ვალუტას აქვს დასახელება (როგორცაა ლარი, ევრო, დოლარი) და განსაზღვრული ნომინალის ბანკნოტები და მონეტები, რომელთა ფორმითაც ხდება ვალუტის მიმოქცევაში ჩაშვება. ამასთან, თითოეული ვალუტისთვის არსებობს ემისიის (გამოშვების), განადგურებისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მკაცრი სტანდარტები, რაც მათ გაყალბებისგან იცავს.

უკანასკნელ პერიოდში, ტექნოლოგიური განვითარებების კვალდაკვალ, ბანკნოტებისა და მონეტების პარალელურად გავრცელდა გადახდის ელექტრონული საშუალებები - როგორცაა საგადახდო პლასტიკური ბარათები (როგორც ალბათ თქვენც გაქვთ)

და ელექტრონული ფული. ელექტრონული ფული წარმოადგენს მომხმარებლისაგან მიღებული ნაღდი ფულის ექვივალენტურ ღირებულებას, რომელიც ელექტრონულად ინახება ე.წ. „ელექტრონულ საფულეში“. „ელექტრონული საფულის“ განკარგვა შეიძლება როგორც ინტერნეტსივრცეში, ისე საგადახდო ბარათის საშუალებით.

ელექტრონული ფულით მომხმარებელს შეუძლია სავაჭრო/ მომსახურების ობიექტებში საქონლის ან მომსახურების მარტივად შეძენა, ფულის გადარიცხვა და სხვა ოპერაციების შესრულება.

ელექტრონული გადახდის საშუალებების უპირატესობა გახლავთ ის, რომ ისინი არ ცვდება, ხოლო მათი მომხმარებელი მეტად არის დაცული ფულის ქურდობისა და დაკარგვისგან და არ ხარჯავს დროს ბანკის სალაროს რიგში დგომაზე. ამასთან, საგადახდო ბარათით მარტივია ფულის ტარება, ფულზე ელექტრონულად წვდომა კი ნებისმიერ დროს არის შესაძლებელი ინტერნეტისა და ტელეფონის საშუალებით.

ქართული ფულის შესახებ

საქართველოს ოფიციალური ვალუტა და ქვეყნის ტერიტორიაზე გადახდის ერთადერთი კანონიერი საშუალება (გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული

შემთხვევებისა) ლარია და მას თავისი სიმბოლო აქვს - - რომელიც საქართველოს ეროვნული ბანკის საბჭომ 2014 წლის 7 ივლისს დაამტკიცა.

ქართული ფული გვხვდება ბანკნოტებისა და მონეტების, ასევე, საკოლექციო დანიშნულების ბანკნოტებისა და მონეტების სახით, რომლებიც სხვადასხვა ღირსშესანიშნავ თარიღებს, ცნობილ ადამიანებსა და ღონისძიებებს ეძღვნება. აღსანიშნავია, რომ არსებობს საინვესტიციო მონეტებიც, რომლებიც ფულის შენახვის ერთ-ერთ გზასაც წარმოადგენს.

საქართველოში ფულის ნიშნების ემისიის ანუ ფულის ბეჭდვის უფლება მხოლოდ საქართველოს ეროვნულ ბანკს გააჩნია. ამასთან, საქართველოს ეროვნული ბანკი სისტემატურად ახორციელებს გამოუსადეგარი ფულის მიმოქცევიდან ამოღებასა და განადგურებას და მათი შესაბამისი ოდენობის ახალი ბანკნოტებითა და მონეტებით ჩანაცვლებას.

ქალაქის ფულის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა, ანუ პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც ფული ვარგისია მისი ბუნებრივი ცვეთის გათვალისწინებით, 1-დან 5 წლამდე მერყეობს, გამომდინარე ნომინალის მოხმარების თავისებურებებიდან, მონეტები კი მიმოქცევაში გაცილებით დიდხანს ძლებს.

მიმოქცევაში გვხვდება 1, 2, 5, 10, 20 და 50 თეთრის, 1 და 2 ლარის ნომინალის მონეტები (და 2000 წელს გამოშვებული ქრისტეშობის 2000 წლის და საქართველოს სახელმწიფოებრიობის 3000 წლის თარიღებთან დაკავშირებით მოჭრილი 10 ლარის ღირებულების საიუბილეო მონეტებიც), აგრეთვე, 5, 10, 20, 50, 100 და 200 ლარის ნომინალის ბანკნოტები. 5-ლარიან ბანკნოტზე გამოსახულია ივანე ჯავახიშვილი, 10-ლარიან ბანკნოტზე - აკაკი წერეთელი, 20-ლარიან ბანკნოტზე - ილია ჭავჭავაძე, 50 ლარიან ბანკნოტზე - თამარ მეფე, 100-ლარიან ბანკნოტზე - შოთა რუსთაველი, ხოლო 200-ლარიან ბანკნოტზე - ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა 2016 წლიდან ეტაპობრივად დაიწყო განახლებული ბანკნოტების მიმოქცევაში ჩაშვება. განახლებულ ბანკნოტებს მკვეთრად გამორჩეული ფერების სპექტრი აქვს და მათი გაფორმების სტილი, პარამეტრები და დამცავი ნიშნები თანამედროვე, აპრობირებული და თანმიმდევრულია თითოეული ნომინალისათვის. ლარის განახლებული ბანკნოტები დაცულია მომხმარებლისათვის მარტივად აღქმადი, მაღალტექნოლოგიური პროცესის შედეგად მიღებული დამცავი ნიშნებით. ამასთან, ლარის განახლებული ბანკნოტების მასალა ზრდის დაბინძურებისა და ბუნებრივი ცვეთისადმი მათ მდგრადობას.

ფულის დამცავი ნიშნები

მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ ლარის განახლებული ბანკნოტების დამცავი ნიშნების შესახებ, რომელთა დახმარებითაც შევძლებთ ნამდვილი ფული ყალბისაგან განვასხვავოთ. გაყალბებული ბანკნოტის ამოცნობა შესაძლებელია სპეციალური ხელსაწყოებით, ასევე, შეუიარაღებელი თვალით: გამჭოლ შუქზე (მაგ. მზეზე) გახედვისას, სხვადასხვა კუთხით დახედვისას, ან შეხებისას.

გახედეთ ბანკნოტს გამჭოლ შუქზე და დაინახავთ:

- წყლის ნიშანს ნომინალის შესაბამისი პორტრეტის (მაგ., 50-ლარიანისთვის – თამარ მეფის), ნომინალის აღმნიშვნელი ციფრის (მაგ., 50) და ლარის სიმბოლოს (ლ) გამოსახულებით.
- ბანკნოტის უკანა მხარეს ვერტიკალურ დამცავ წყვეტილ ხაზს, რომელიც გამჭოლ შუქზე გახედვისას ერთიანდება და რომელზეც ბანკნოტის ნომინალის აღმნიშვნელი ნარწერაა გამოსახული – მაგ. „50 ლარი“.

დააკვირდით ბანკნოტს სხვადასხვა კუთხით დახრისას და დაინახავთ:

- ბანკნოტის წინა მხარეს ჰოლოგრამის გამოსახულების ცვალებად ეფექტს;
- ბანკნოტის წინა მხარეს ნომინალის აღმნიშვნელი რიცხვის (მაგ., 50) ფარულ გამოსახულებასა და ოპტიკურად ცვალებად საღებავს;

- ბანკნოტის უკანა მხარეს – ირისისებურ (გამჭვირვალე საღებავით შესრულებულ) ზოლსა და წყვეტილი დამცავი ძაფის ფერთა ცვალებადობას.

შეეხეთ ბანკნოტს და შეიგრძნობთ:

- ბანკნოტის წინა მხარეს გამოსახულ გრაფიკულ დეტალებზე (მაგ., პორტრეტზე) დატანილ საღებავის ფენას, რომელიც რელიეფურია;
- ბანკნოტის წინა მხარეს, კიდეზე დატანილ მოკლე ჰორიზონტალურ ხაზებს, რომლებიც რელიეფურია და სუსტი მხედველობის მქონე ადამიანებს აძლევს ბანკნოტის ნომინალის აღქმის შესაძლებლობას.

გაცვლითი კურსის შესახებ

ვალუტის გაცვლითი კურსი - ეს არის ერთი ქვეყნის ვალუტის ღირებულება გამოსახული მეორე ქვეყნის ვალუტის ერთეულებში.

თითოეული ქვეყნის ცენტრალური ბანკი განსაზღვრავს საკუთარ სავალუტო კურსის რეჟიმს და სხვადასხვა მექანიზმების საშუალებით ახორციელებს სავალუტო პოლიტიკას.

გაცვლითი კურსის რეჟიმი

შეიძლება იყოს ფიქსირებული, მცურავი, ან შერეული. ფიქსირებული გაცვლითი კურსის რეჟიმი გულისხმობს, რომ ქვეყნის ვალუტის კურსი ფიქსირებული განაკვეთით მიბმულია რომელიმე სხვა ვალუტის (ან ვალუტების) კურსზე, ხოლო მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმის პირობებში, გაცვლითი კურსის განსაზღვრა ხდება საბაზრო ძალების მეშვეობით - მოთხოვნა-მიწოდების ურთიერთქმედებით.

ასევე, არსებობს შერეული ტიპის შუალედური რეჟიმები, სადაც გაცვლითი კურსი ხისტად ფიქსირებული არ არის თუმცა გარკვეულწილად მართულია.

საქართველოში მოქმედებს მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, რომელსაც მოკლევადიან პერიოდში კურსის მერყეობა ახასიათებს, რის გამოც მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, ერთი შეხედვით, შესაძლოა არასახარბიელოდ ჩანდეს, თუმცა, ამავდროულად კურსის მოქნილობა შოკების შემარბილებელ ფუნქციას ასრულებს და ხელს უწყობს გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდას და დასაქმებას. მაგალითად, ნეგატიური შოკის დროს, როდესაც საგარეო მოთხოვნა მცირდება, კურსის გაუფასურება აღადგენს ქართულ ექსპორტზე მოთხოვნას (რადგანაც ექსპორტი იაფდება) და ამცირებს იმპორტს (რადგანაც იმპორტი ძვირდება). ამ გზით, კურსის მოქნილობა ანეიტრალებს შოკის უარყოფით გავლენას ეკონომიკაზე. ფიქსირებული გაცვლითი კურსის პირობებში კი საგარეო შოკების

გადალახვა უფრო დიდ სოციალურ დანაკარგებს განაპირობებს, როგორცაა მაგ. შემცირებული ხელფასები, ან უმუშევრობის გაზრდილი დონე.

აშშ დოლარის მიმართ ლარის ოფიციალური გაცვლითი კურსი გაიანგარიშება ბანკთაშორის სავალუტო ბაზარზე დადებული გარიგებების მიხედვით და ქვეყნდება საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ, სხვა ქვეყნის ვალუტების მიმართ ლარის ოფიციალური გაცვლითი კურსი განისაზღვრება საერთაშორისო ბაზრებზე ან ემიტენტი ქვეყნის შიდა სავალუტო ბაზარზე არსებული კურსების კროს-კურსული გადაანგარიშების საფუძველზე.

ვალუტით ვაჭრობა ხორციელდება საერთაშორისო სავაჭრო სისტემაში „ბლუმბერგი“.

ბლუმბერგის სავაჭრო სისტემაში ფინანსური ინსტიტუტების ვაჭრობის აქტიურობას მათი კლიენტების (ფიზიკური და იურიდიული პირების) მიერ გაცემული ყიდვა-გაყიდვის დავალებები განაპირობებს. აღნიშნულ სისტემაში დადებულ გარიგებათა გათვალისწინებით გამოითვლება ლარის საშუალო შენონილი კურსი აშშ დოლარის მიმართ, რომელიც შემდგომი დღისთვის ლარის ოფიციალურ გაცვლით კურსად ცხადდება და საქართველოს ეროვნული ბანკის ოფიციალურ ვებგვერდზე ქვეყნდება: www.nbg.gov.ge

გაითვალისწინეთ, რომ გაცვლითი კურსის ცვლილებას მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეუძლია თქვენს ფინანსურ მდგომარეობასა და გადაწყვეტილებებზე იმ შემთხვევაში, თუ ამა თუ იმ ფორმით გაქვთ შეხება უცხოურ ვალუტასთან. მაგალითად, გაქვთ შემოსავალი ან ვალდებულება უცხოური ვალუტით, ახდენთ საქონლის იმპორტს ან ექსპორტს, აპირებთ საზღვარგარეთ მოგზაურობას ან სწავლას.

მოდით, განვიხილოთ ასეთი სიტუაცია: თუ სესხი უცხოური ვალუტით გაქვთ აღებული, შემოსავალი კი ლარით გაქვთ განსაზღვრული, ეს ნიშნავს, რომ ყოველი შენატანისთვის მოგიწევთ დააკონვერტიროთ ლარი უცხოურ ვალუტაში (ანუ, იყიდოთ უცხოური ვალუტა ქართული ლარით) და დაფაროთ სესხის გადასახადი. თუ ლარი გაუფასურდება უცხოური ვალუტის მიმართ, მაშინ, დოლარით შენატანების გასაკეთებლად, მეტი ლარის გადაცვლა მოგიწევთ. ქვემოთ შეგიძლიათ იხილოთ

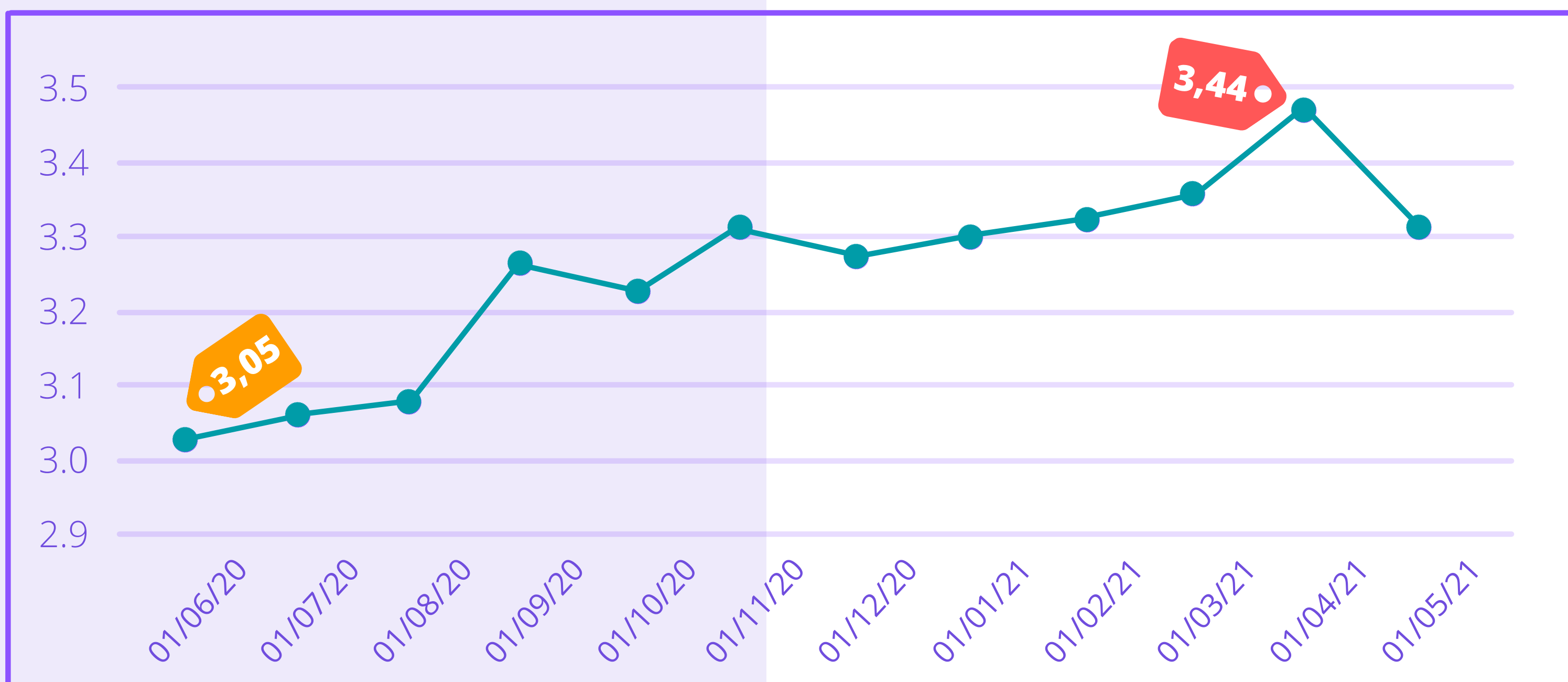
გრაფიკი #1 - აშშ დოლარის მიმართ ლარის გაცვლითი კურსის დინამიკა პერიოდისთვის 24 მაისი 2020 - 24 აპრილი 2021.

განვიხილოთ მაგალითი ქვემოთ მოცემული გრაფიკის მიხედვით.

დავუშვათ, 2020 წლის 24 მაისიდან სარგებლობთ უცხოური ვალუტის სესხით, რომლის ყოველთვიური გადასახადი 1,000 აშშ დოლარს შეადგენს. პირველი გადახდის დღეს, 24 ივნისს, 1 აშშ დოლარი 3,053 ლარს შეადგენდა; შესაბამისად, თქვენ მოგიწევდათ 3 053 ლარის გადახდა 1,000 აშშ დოლარის შესაძენად და შენატანის გასაკეთებლად.

უკვე მომდევნო თვეს, როდესაც ლარის მიმართ დოლარის გაცვლითი კურსი 3,446-მდე გაიზარდა, ლარში გამოხატული შენატანი 3 446 ლარს გაუტოლდა.

ამ მარტივ მაგალითში, სესხის პირველ და მეორე გადახდებს

შორის სხვაობამ 393 ლარი (3446 - 3053 = 393) შეადგინა, რაც საყურადღებო ცვლილებაა და მას მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენის მოხდენა შეუძლია მსესხებლის ფინანსურ კეთილდღეობაზე. შემდეგი თვეების განმავლობაში, გაცვლითი კურსის ცვლილების გამო, ლარით გამოხატული დოლარის შენატანები ყოველდღიურად იცვლებოდა - ხან იზრდებოდა, ხან მცირდებოდა - რაც დამატებით ფინანსურ გაურკვევლობას ქმნიდა და მნიშვნელოვნად ართულებდა კონკრეტული ფინანსური გეგმების დასახვას.

ამრიგად, სესხით სარგებლობამდე, აუცილებელია, გაითვალისწინოთ გაცვლითი კურსის ცვლილების რისკი და შესაბამისად მიიღოთ გადაწყვეტილება, რათა თავიდან აირიდოთ ფინანსური პრობლემები.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, იმ შემთხვევაშიც, თუ ახდენთ საქონლის ექსპორტს ან იმპორტს, უცხოური ვალუტის მიმართ ლარის გაცვლითი კურსის ცვლილებას აუცილებლად ექნება გავლენა თქვენს ბიუჯეტზე: თუ ლარი გამყარდება უცხოურ ვალუტასთან მიმართებაში, მაშინ იმპორტი გაიფუძდება, ექსპორტი კი გაძვირდება, ხოლო თუ ლარი გაუფასურდება უცხოურ ვალუტასთან მიმართებაში, მაშინ იმპორტი გაძვირდება, ექსპორტი კი გაიფუძდება.

შესაბამისად, ბიზნესის მფლობელებმა, ისევე, როგორც

ფიზიკურმა პირებმა, აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ გაცვლითი კურსის შესაძლო ცვლილება და მასთან დაკავშირებული რისკები საკუთარი ბიუჯეტის დაგეგმვისას.

გაცვლითი კურსის ცვალებადობის საკითხი არანაკლებ საყურადღებოა საზღვარგარეთ მოგზაურობის ან სწავლის გაგრძელების დაგეგმვისას. ასეთ სიტუაციებში, მიზანშეწონილია უცხოური ვალუტით არსებული საპროგნოზო დანახარჯის ლარით წარმოდგენა - ანუ, იმის განსაზღვრა, თუ რა დაჯდება საზღვარგარეთ მოგზაურობა/სწავლა ლარით (მათ შორის, თვითმფრინავის ბილეთი, კვების და საცხოვრებელი ხარჯები ა.შ.). ამასთან, ინტერნეტით რაიმე ნივთის უცხოური ვალუტით შეძენამდე, კარგი იდეაა მასთან დაკავშირებული ხარჯების შედარება ანალოგიური საქონლის საქართველოში, ლარით ყიდვის ხარჯებთან.

**მართეთ ფული
გონივრულად!**

